

Raluca-Mihaela Nedeia

STUDIUL ASUPRA DACOROM., AROM. *PĂSTURĂ*. PROBLEME LEXICO-SEMANTICE ȘI DE ETIMOLOGIE (II)¹

III. ABORDĂRI ETIMOLOGICE ALE TERMENILOR *PĂSTURĂ* DIN DACOROMÂNĂ ȘI AROMÂNĂ

III. 1. Dacorom. *păstură*¹ și/ sau arom. *păstură* < lat. *pastura*? Argumentul „reflexelor” romanice ale lat. *pastura*

Ipoteza moștenirii cuvântului dacorom. *păstură*¹ din lat. *pastura* este „tradițională”, fiind inițial consemnată odată cu înregistrarea termenului însuși în dicționarele latinizante din secolul al XIX-lea (LB, CIHAC, I, 197, LM)². Constatăm preluarea ulterioară a acestei soluții etimologice considerate sigure, neîndoielnice, în numeroase surse lexicografice, dar și în câteva studii semantico-etimologice, unele dintre ele recente.

Hasdeu însuși, în *Etymologicum Magnum Romaniae*, vol. I. (1887), p. 744 ș. urm./ (HEM² I, 529), încadrează cuvântul *păstură* în categoria lexicală a termenilor din domeniul apiculturii cert moșteniți din limba latină, alături de *albină*, *cățel* „albină tânără”, *ceară*, *făgure*, *miere*, definind *pastura* drept „materia vâscoasă din care se nutrește cățelul”, „cățelul” fiind „oul sau puilul de albină”³.

Soluția etimologică a moștenirii certe din latină a dacorom. *păstură*¹ este, de asemenea, susținută de P. Papahagi în *Notițe etimologice*, pp. 41–42 (1907), care

¹ Prima parte a acestui articol a apărut în revista „Limba română”, nr. 4, 2015, p. 476–485.

² Etimonul lat. *pastura* pentru termenul dacorom. *păstură*, accentuat pe antepenultima silabă, este indicat pentru prima oară în LB și glosat prin lexemul „făgure” (lat. *fauus*). Cihac, în *Dictionnaire d'étymologie daco-romane*, I, pp. 197–198 (1870), discută cuvântul *păstură* s. v. *pasc* (*paște*) și îl definește polisemantic ca „miel vierge, rayon de miel, cire brute, propolis”, preluând etimonul lat. *pastura* și evocând totodată bogatele reflexe romanice ale lat. *pastura*, și anume it., sp., ptg., cat., prov. *pastura* și fr. *pature* „nourriture”. Laurian și Massim preiau, în primul dicționar academic, volumul al II-lea, I–Z, din 1876 [LM], la rândul lor, de la Cihac, enumerarea „reflexelor romanice” ale etimonului lat. *pastura* (de la tema de participiu perfect pasiv *past-* a verbului latin *pascere*), ca și ideea derivării adj. *păsturos*, echivalat semantic cu adjectivele lat. *glutinosus* și *uiscosus*, de la cel de-al doilea sens al lexemului, cf. și ȘĂINEANU, D. U. Adj. *păsturos* (cf. BARCIANU, D., BARCIANU, dicționare în care este glosat prin germ. *teigig* „păstos, cleios”, v. și ALEXI, W.) este considerat în DLR un regionalism din zona Transilvaniei și raportat semantic și etimologic la dacorom. *păstură*¹.

³ Hasdeu susține originea străveche a apiculturii din spațiul dacic colonizat de romani, referindu-se totodată la influența elementului slav, ilustrat de restul termenilor din domeniul apiculturii: *matcă*, *prisacă*, *trântor* etc. Definiția dată de Hasdeu cuvântului *păstură* este preluată întocmai în MARIAN, INS. 146 (1903).

menționează, la rândul său, „reflexele romanice” ale lat. *pastura* evocate de Cihac și afirmă proveniența latină comună a termenului „corespondent” *păstură* din aromână. De asemenea, A. Scriban (SCRIBAN, D.) și L. Șăineanu (ȘĂINEANU, D. U.) susțin etimologia lat. *pastura* pentru *păstură* „tip de polen”.

Aceeași opțiune etimologică o găsim consemnată în DM, DER, DLR, M. D. ENC., DEX, M. D. ENC.², DEX², D. ENC., M. D. ENC.³, DEX² – 2009, DEX² – 2012.

Relativ recent, Gr. Brâncuș (2004: p. 26) întărește ideea vechimii și importanței albinăritului în societatea dacilor, chiar dinaintea cuceririi romane, reluând, completând și nuanțând argumentele lui Hasdeu legate de moștenirea latină a celor mai importanți termeni din domeniul apiculturii, în rândul cărora îl include și pe *păstură* (accentuat pe silaba penultimă, și doar ca variantă de accentuare pe silaba antepenultimă), cu același sens de „hrană pentru puietul (căteii) de albine” și considerat a proveni din lat. *pastura*.

Caracterul moștenit al dacorom. *păstură*¹ este implicit susținut și de Teofil Teaha (TEAHA, CUV. LAT. 183), în contextul exemplificării tratamentului grupului consonantic *st* în trecerea de la latină la română, acest grup rămânând, în general, neschimbat: *pastura* > *păstură*, întocmai ca *masticare* > *mesteca*; *pastorem* > *păstor* etc.⁴ Teaha remarcă totodată (2010: p. 384) două aspecte importante privind termenul dacorom. *păstură*¹: extensiunea cuvântului în limbile romanice occidentale, precum și larga lui răspândire actuală în graiurile locale, atestărilor din DLR adăugându-li-se noile date oferite de atlasele lingvistice: NALR – O IV, MN, pl. 117; ALLR– MD V, MN, pl. 94 și 97; ALLR – M, h. 877.

În ceea ce privește relația onomasiologică și etimologică dintre *păstură* din dacoromână și *păstură* din aromână, P. Papahagi, *ibid.*, susține că dacorom. *păstură* ar fi unul și același cuvânt cu arom. *păstură*, considerat forma primară a cuvântului din aromână, cu variantele ulterioare *prăstură*/*prestură* (cel mai probabil arom. *păstură* > *prestură* (*plăstură*), caz de propagare a lui *r* în aromână datorită asocierii cu un alt cuvânt mai familiar, după modelul evoluției arom. *căprestru* „căpăstru” din *căpestru* (+ *capră*?) etc., cf. S. Pușcariu, în DR IV, 719) și respectiv *plăstură* (provenit din *prăstură* prin disimilare). Sensul arom. *păstură* (*prăstură*, *plăstură*), potrivit definițiilor din dicționarele macedoromâne, este acela de „hrană digerată din stomacul sau din intestinalele vitelor”, cu un transfer semantic secundar, figurat, de tip metonimic: *păstură* „murdăria din pânțele unei vite” (Mihăileanu, *Dicț. mac.-rom.*, 404); *prăstură* „stomah, burtă de vită; (fig.) om de

⁴ Și mai recent, Teaha (2010: pp. 383–386), după ce enumeră diversele soluții etimologice date dacorom. *păstură*¹ de-a lungul timpului, în măsură să stărnească contradicții, pledează pentru originea latină a termenului în discuție pe baza argumentului, am putea spune subiectiv, al necesității ca un cuvânt care denumește o noțiune atât de importantă precum aceea de „polen” (de fapt, un anumit tip de polen, cum este *păstura*) pentru domeniul apiculturii, ea însăși o îndeletnicire ancestrală, să fi fost moștenit din latină.

nimic, nătărău” (Dalametra, *Dicț. mac.-rom.*, 176). P. Papahagi, *loc. cit.*, glosează și mai explicit cuvântul ca „parte interioară a pântecelui, ierburile din pântecelul unei vite tăiate; pântecelul vitei, cu conținutul lui, cu nutrețul păscut”, dezvoltări semantice firești din sensul „pășune” al lat. *pastura*, optând implicit și în cazul termenului din aromână pentru această etimologie propusă pentru dacorom. *păstură*.

G. Pascu, în *Dictionnaire étymologique macédo-roumain*, I. *Les éléments latins et romans*, București, 1925, include arom. *plăstură*, ap. Pericle PAPAHAĞI, *Basme aromâne și glosar*, București, 1905, p. 497, cuvânt glosat *ibidem*, p. 681, „pântecelul cu tot conținutul lui” (cu variantele *prăstură*, ap. Dalametra, și *păstură*, ap. Mihăileanu) în categoria elementelor latine propriu-zise, din lat. *pastura* „action de paître, de brouter” sau *pastus* „pătore” [cf. P. Papahagi, *loc. cit.*, p. 41].

T. Papahagi, în DDA, definește arom. *păstură* ca „nourriture digérée qui se trouve dans le ventre d’une bête”, indică etimologia lat. *pastura* propusă de P. Papahagi, *loc. cit.*, fără să și-o asume însă, atribuind glosarea sensului figurat „burtă; secătură” doar variantei (?) *plăstură*⁵.

Un argument important al posibilei proveniențe a dacorom. *păstură*¹, arom. *păstură* din lat. *pastura* este paralelismul, prezent în mentalul vechi românesc și reflectat de limba populară, implicând și o extindere semantică, dintre domeniul pastoral și cel apicol, printre alte aspecte, dintre acțiunea de a se hrăni a vitelor și cea a albinelor. Spre exemplu, în MOLNAR, E. S. 171 (1785) întâlnim cuvântul *pășune* cu referire la acțiunea albinelor de a culege nectarul florilor, așadar, de a-l „paște” („pășunea de toamnă”, „pășunea florilor”) sau în NICULIȚĂ-VORONCA I, 155, într-o lucrare mai recentă, din anul 1903, descoperim termeni precum

⁵ P. Papahagi și ulterior T. Papahagi trimit la un termen neogrecesc relativ periferic, cu circulație restrânsă la zona Epirului, care, după cum susține P. Papahagi, *loc. cit.*, ar proveni din arom. *păstură*: *πληστούρα* (cf. G. Meyer, *Ngr. Stud.*, III, p. 77). De asemenea, T. Papahagi, în cadrul articolului *plăstură*, menționează alți termeni (neogrecești presupuși ca înrudiți: *πληστούρες* „excréments qui se trouvent dans les intestines d’un animal”, *πριστούρα* ca „χυλὸς τοῦ στομάχου” (cf. DDA 995). În schimb, DDA face o trimitere la arom. *păstură* pornind de la arom. *pășune* „pășune”, justificată atât semantic (prin sensul comun de „hrană care se găsește în burta unui animal”), cât și etimologic (raportarea la etimonul lat. *pastionem*, deverbativ în latină de la *pascere*). Argumentația lui P. Papahagi, *loc. cit.*, privind presupusa identitate a celor doi termeni în dacoromână și aromână este una deficitară, limitându-se la invocarea etimonului latinesc comun *pastura*, fără explicații de ordin semantic. În schimb, autorul invocă în mod just, pentru aromână, după cum am arătat, dezvoltarea semantică de la sensul „pășune” (pe care îl avea lat. *pastura*) la cel de „pântecel plin cu iarbă de pășune etc.” Această evoluție semantică paralelă s-ar putea sprijini, desigur, pe sensul lat. *pastura* de „hrană”, raportat în dacoromână la referentul semantic reprezentat de albine (păstura „polen” ca hrană pentru albine), iar în aromână și, de altfel, în cazul tuturor termenilor citați „corespondenți” din limbile romanice, la referentul semantic reprezentat de vite (păstura „pășune” ca hrană pentru vite). Totuși, o altă lucrare, mult mai recentă, din 2004, consacrată lexicului latin moștenit în aromână (Mariana BARA, *Le lexique latin hérité en aroumain dans une perspective romane*) nu consemnează un eventual continuator al etimonului lat. *pastura*.

păscătoare sau *a paște* cu referire la domeniul apicol: „Când avea tata albine și le da la *păscătoare*, una a mers și *a păscut* grâul boierului”. Nu în ultimul rând, în vechime exista o corespondență perfectă între anul/ calendarul apicol și cel pastoral, constituit din două anotimpuri de bază, iarna și vara, separate de echinocliul de primăvară și echinocliul de toamnă, v. și Gr. Brâncuș (2004: 26).

În limba latină, termenul *pastūra* este atestat relativ târziu, v. Ernout/Meillet⁴, s. v. *pasco*, la agronomul latin Palladius (secolul al IV-lea – al V-lea d. Hr.), în lucrarea *Opus agriculturae*, X, 8, exclusiv cu un sens „pastoral”: „acțiunea de a paște; păscut, pășunat”. Presupusele reflexe romanice ale lat. *pastūra* ilustrează semantismul etimonului latin, cu excepția, se pare, a termenului din dacoromână, ale cărui sensuri atestate în textele literare și în dicționare sunt doar cele din apicultură, însă care apare glosat în LM și cu semantismul originar din latină (cel mai probabil, un sens fantomatic)⁶.

Cuvintele „corespondente” din limbile romanice la care face referire prima oară Cihac, urmat de susținătorii, chiar din prezent, ai acestei etimologii a dacorom. *păștură*, și pe care le regăsim astfel înseriate și în REW 6282, au ca origine, potrivit dicționarelor etimologice ale limbilor romanice respective, cuvântul latin *pastūra*, cu o primă atestare, după cum am precizat mai sus, ca termen cult, de epocă târzie, derivat al verbului *pascere* (prin participiul perfect pasiv *pastus*) sau al substantivului masculin *pastus*, cu același sens ca și femininul *pastūra*, derivat, la rândul său, al lui *pascere*: fr. *pâtur*, atestat de la jumătatea secolului al XII-lea (FEW 7, 763–765; Bloch/Wartburg¹⁰ 469); it. *pastura*, atestat din secolul al XIII-lea (v. Cortelazzo/Zolli¹ 891); sp. *pastura*, atestat din secolul al XIII-lea (v. Corominas/Pascual³ 4, 332 s. v. *pacar*); ptg. *pastura*, atestat din secolul al XVI-lea (v. J. P. Machado³ 4, 320). De asemenea, lat. *pastura* este considerat etimon și pentru sard. *pastura*, occitan. *pastura*, francoprov. *pastura*, cat. *pastura*, log. *pastura*, grand’combe *patür* „Lichtung im Walde” („luminiș din pădure”), „unbebauter Waldrand” („lizieră necultivată”), cf. REW 6282, situație care ne-ar putea îndreptăți a considera termenul *pastura* drept unul „panromanice”.

Cât despre cat. *pastura*, acesta ar aparține chiar categoriei de cuvinte selecționate dintr-un singur vocabular reprezentativ romanice (VR), după „criteriul puterii de derivare”, v. Sala Vocabularul 332, prin derivatul său *pasturar* „a paște”, cf. și Corominas/ Pascual³ 4, 332 s. v. *pacar*, care consideră acest derivat al lui *pastura* „de uso general en este idioma”.

⁶ În LM, s. v. *pastura*² figurează două sensuri principale ale acestui lexem: „iarbă, nutreț, pășune”, respectiv „aliment, pradă”, care este echivalat semantic cu lat. *pastura* și dacorom. (?) *pascutura*, probabil o creație lexicală a autorilor dicționarului („pascutura vitelor”); primul sens, cel „pastoral”, dar și cel figurat (ilustrat prin citatul „Corpul ucișilor în bătălie sunt *pastura* vulturilor.”) nu sunt însă confirmate, după cum am constatat, de alte surse lexicografice sau literare.

Un alt derivat verbal descins din lat. *pastūra* menționat în REW 6282 este s. fr. *pastürgá* „weiden” („a paște”).

Comune sunt, în cazul formelor romanice citate mai sus și considerate ca provenind din lat. *pastura*, alături de sensul principal, etimologic, referitor la „acțiunea de a paște, păscut, pășunat”, dezvoltările semantice secundare către sensul de „pășune” (ca spațiu al realizării acțiunii de a paște), cel de „hrană a animalelor” (ca obiect al aceleiași acțiuni) și chiar, printr-un evident mecanism metonimic de trecere de la concret la abstract, către sensul de „hrană spirituală”, într-un mod analog evoluției sensurilor figurate ale termenilor romanici proveniți din lat. *pascere* și *pastor(em)*.

Iată că un termen precum *pastūra*, atestat pentru prima oară într-o operă tehnică a unui autor latin târziu, pare să se fi propagat pe o extinsă arie romanică și, mai cu seamă, este considerat a fi fost moștenit și în dacoromână cu sensuri relativ îndepărtate de semantismul termenului latin original, deși în mod cert compatibile din punct de vedere onomasiologic.

Chiar dacă consideră lat. *pastura*, având sensul principal de *Weide* („pășune”), moștenit în cele mai importante limbi romanice, Meyer-Lübke afirmă totuși „caracterul îndoielnic din punct de vedere conceptual” al etimonului latin *pastura* în cazul dacorom. *păstură* și chiar al arom. *p(l)ăstură*, *prăstură*, respingând așadar, în mod implicit, soluția moștenirii cuvântului în cele două dialecte ale românei (REW 6282). În plus, Al. Graur nu face în „Corrections roumaines au REW”, *Bulletin linguistique* 5, 80–124 (1937) nicio referire suplimentară sau vreo corectură la articolul *pastura* din REW 6282.

III. 2. Dacorom. *păstură*¹ < lat. **pestūla*?

G. Pascu susține în mod repetat ca etimon probabil pentru dacorom. *păstură*¹ o formație diminutivală, lat. **pestūla* (< *pestis* „ciumă”)⁷ în *Etimologii românești*, 32 (1910), *Suffixele*, 57 (1916) și *Beiträge*, 11 (1920).

Tiktin⁸ adoptă această opțiune etimologică, motivând-o semantic prin ideea subiacentă de substanță închisă la culoare, vâscoasă, neplăcută la gust și chiar nocivă. Cuvântul este, de altfel, definit cu trăsături semantice similare în mai multe surse: *păstura* ca „materia cea neagră și amară din faguri”, termen înregistrat în zona Moldovei, și anume în Munții Sucevei, cu accentuare, așadar, pe silaba antepenultimă, cf. ȘEZ. III, 84, anul 1894, sau ca „material otrăvitor în fagur, de color gălbui-vânăt, adunat de albine pe timp săcetos, de pe plante veninoase –

⁷ Din perspectiva unei abordări panromanice, etimonul latin **pestula* (< *pestis* „ciumă”) nu pare să aibă, în afară de presupusul „descendent” dacorom. *păstură*, alți continuatori romanici.

⁸ Cf. TDRG, dar și edițiile ulterioare TDRG² și TDRG³.

mană otrăvitoare”, cf. SĂGHINESCU, V., Pascu, *loc. cit.*, PHILIPPIDE, O. R. II, 727 (1928), sau ca „materie groasă, negricioasă și amară care rămâne în fagure și nu se poate storce” (CADE)⁹.

Ideea de element rezidual cu potențial nociv este, de altfel, prezentă și în definirea termenului *păstură*¹ din DLR, prin echivalarea sa cu boștina rămasă din fagurele stors.

În TDRG definiția inedită, surprinzătoare, a lui *păstură*¹ în raport cu glosările termenului din celelalte surse, literare și lexicografice, cunoscute (*Excremente der von der Ruhr befallenen Bienen, eine rotbraune, flüssige, stinkende Substanz bildend, die an der Luft klebrig wird*), trimite la partea finală a citatului ilustrativ din SĂGHINESCU, V. 30: „Prisăcarul îngrijește a scoate păstura din fagur, căci se-ntinde ca picinginea”, Tiktin înregistrând în cuprinsul articolului un sens unic al acestui cuvânt. De altfel, în introducerea *Vocabularului* său (1902), p. V, Săghinescu aduce, într-un stil vădit polemic, printre corecțiile la anumite definiții prezente în *Dicționarul universal* al lui Șăineanu din 1896, și pe aceea referitoare la termenul *păstură*, considerând eronată simpla explicitare a păsturei ca „fagure de miere” sau „ceară brută”: „păstura e însă otravă în fagure!”.

În plus, glosările dacorom. *păstură*¹ din unele dicționare mai vechi din secolul al XIX-lea prin termenii germani *der Honigseim* și *der Honigschleim*, citate în partea introductivă a studiului nostru, ilustrează semul constitutiv acestei unități lexicale de „pastă lipicioasă/ mucilaginoasă”, caracteristic unui produs toxic, ușor degradabil.

În opinia noastră, un posibil punct comun al celor doi referenți semantici, pentru dacorom. *păstură*¹ și arom. *păstură*, în cadrul soluției etimologice propuse de Pascu și susținute de Tiktin (etimonul **pestūla* < *pestis* „ciumă”), vehiculate însă până acum doar pentru dacoromână, este ideea de element rezidual, cu aspect dezagreabil și potențial nociv: materia brută din faguri, respectiv, bălegarul vitelor.

III. 3. Alte ipoteze etimologice ale moștenirii dacorom. *păstură*¹ din latină

Dicționarul „etimologico-semantic” al lui Al. Resmeriță din 1924 propune un alt etimon probabil pentru *păstură*¹, considerat și aici un lexem cu două sensuri

⁹ Totodată, în KLEIN, D. 222, termenul *păstură* este pus în legătură și cu verbul *a pâști* „a murdări cu excremente”, cf. PAȘCA, GL. 46, variantă a cuvântului învechit și regional *piști* „a se prelinge”, de origine slavă, cf. DR V, 293, DLR (1974), tomul VIII, partea a 2-a, litera P (Pe–Pînar). De asemenea, în DR V, 901, în *Raportul anual*, Cluj, 1929, pp. 894–906, este consemnată în dreptul numelui lui S. Pușcariu o notă privind verbul *a pâști* „a murdări cu excremente” ca fiind „derivat din *pestis* > **peaste* > **pastă*?”. Un semantism relativ apropiat al termenului apare ilustrat la PAMFILE, I. C. 95 (1910): „Scosul cerii din faguri se face prin topire. Fagurii topiți lasă la fund o parte mai groasă, negricioasă, care se datorește păsturei sau păstrarului, substanță amară care umple unele celule, și altor materii străine cari poartă numele de hoștină, boștină, jintiță sau băbaș”.

diferite, cel de „produs apicol”, respectiv de „produs textil”, și anume lat. *positūra* (*postūra*) „sediment, așezare”¹⁰.

Definind dacorom. *păstură*¹ ca „sediment, depunere de miere”, Ciorănescu propune etimonul lat. *pistūra* „(resturi, pleavă de la) măciniș” < lat. *pi(n)sere* „a măcina grâul”, cf. și fr. „piler (le grain)”, deverbativ atestat la Plinius, v. Ernout/Meillet⁴ s. v. *pinso*¹¹.

Absența cuvântului din PUȘCARIU, ET. WB.¹² și CDDE, precum și absența explicației etimologice din CADE, alături de omiterea cuvântului din prezentarea lexicului latinei dunărene realizată în *Istoria limbii române*, volumul al II-lea (1969), implică, totodată, în opinia noastră, justificate semne de întrebare asupra presupusului caracter moștenit al cuvântului.

Am putea găsi și alte argumente sau dimpotrivă contraargumente ale caracterului moștenit al acestor termeni din dacoromână și aromână?

După cum se știe (cf. ROSETTI, I. L. R. 154; IST. L. ROM. II, 176), sufixul deverbativ *-tūra* (analizabil și în lat. *pastūra*, provenit din tema de supin a verbului

¹⁰ Definiția sensului de „produs apicol” al lui *păstură* se distinge într-o oarecare măsură față de glosările cuvântului din celelalte dicționare: „un depozit, pe jumătate miere, pe jumătate ceară, pe care-l depun unele albine în fagurii prea vechi”, în vreme ce explicarea sensului de „pânză” al lui *păstură* este una restrictivă din punct de vedere semantic, ambele definiții fiind, așadar, ilustrative pentru etimologia propusă: „partea de dindărăt a catrinței sau fotei pe care se șade”, cf. RESMERIȚĂ, D. 567.

¹¹ Cf. CIORĂNESCU, D. ET. 6197. Suntem de părere că această etimologie, dincolo de gradul ei de plauzibilitate atât semantică, cât și fonetică, este una mai degrabă de circumstanță, pornind în mod eronat, printr-un demers de tip deductiv, de la presupusul caracter de sediment al acestui produs apicol rezultat în urma unei acțiuni de măcinare (aspect pe care îl are polenul, ca aglomerare de grăunțe, nu însă și păstura!)

¹² Cu toate acestea, descoperim cuvântul *păstură* integrat ulterior de Pușcariu în inventarul său lexical de cuvinte românești moștenite din latină, dar fără o soluție etimologică clară, în lucrarea *Însemnările autorului de pe exemplarul propriu de lucru din Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache I. Das lateinische Element, mit Berücksichtigung aller romanischen Sprachen*, p. 81, 1284 b. (respectiv la p. 112 a exemplarului lui Pușcariu, în cadrul unui adaos primar făcut pe pagina albă interstițiară), text editat în 1995 de Dan Slușanschi. Pușcariu menționează mai întâi *loc. cit.* etimologia **pestula* din TDRG și, în al doilea rând, etimologia *pastura*, cu raportare la articolul *Notițe etimologice*, al lui Pericle Papahagi (identic cu extrasul citat mai sus), din *Analele Academiei Române*, seria a II-a, tomul XXIX, 1906-1907, Memoriile Secțiunii Literare, București, 1907, pp. 241-242, dar și la articolul din REW 6282. Într-un adaos mai târziu de pe aceeași pagină, în dreptul aceluiași cuvânt, Pușcariu îl citează totodată pe Jokl, în *Glotta XXV* (1936) 123, care ar aduce pentru sensul arom. „*das innere des Bauches, Mageninhalt eines getöteten*”, dacorom. *Honigseim*, analogia germ. *Eingeweide*, mhd. *Geweide* = „Gedärm eines erlegten Wildes” < *weiden*, ahd. *weida* „Futter, Speise, Ort zum Weiden” și „Honigbrot, Bienenbrot = Honigscheibe, die *Nahrung* welche die Bienen für sich bereiten”. Această analogie semantică, exemplificată pentru limba germană, posibilă și în cazul cuvintelor *păstură* din aromână și dacoromână, având un presupus etimon comun, dar o evoluție semantică diferită, ar putea fi schematizată, în opinia noastră, astfel: de la sensul de *viscere* ca depozit provizoriu, fiziologic, cu finalitate nutritivă, al hranei „păscute”, la acela de *hrană* propriu-zisă, inclusiv pentru albinele bolnave.

pascere) era, în latina dunăreană, ca și în majoritatea celorlalte regiuni ale României, alături de sufixul *-tio*, unul productiv, fiind moștenit în numeroase cuvinte¹³.

Un argument împotriva presupusei moșteniri a lat. *pastūra* în dacoromână sub forma cuvântului *păștură* ar putea fi, credem noi, poziția accentului. Astfel, locul accentului rămâne, în astfel de cuvinte sigur moștenite, pe vocala lungă a sufixului *-tūra* din etimonul latin, precum în *arătură* < *aratūra*, *coptură* < *coctūra*, *frântură* < *fractūra*, *lătură* < *lauatūra*, *legătură* < *ligatūra* etc., nefiind consemnate variante cu accentul pe silaba antepenultimă ale acestor cuvinte. Dacă termenul din aromână respectă, într-adevăr, acest „tipar” de accentuare (*păștură*, cu variantele *prăștură*, *plăștură*), dacorom. *păștură*¹ „tip de polen” îl ilustrează doar în variantele sale regionale (*prestură*, *postură*, *pastură*), v. și răspunsurile la chest. 2216 în ALLR – MD V, MN, pl. 97, NALR – O IV, MN, pl. 117, ALLR – M, h. 877, cel mai probabil în mod secundar, sub influența seriei reprezentate de cuvinte cert moștenite din latină precum *arătură*, *coptură*, *lătură* etc., care păstrează poziția originală a accentului.¹⁴

De cealaltă parte, din punctul de vedere al poziției accentului, etimonul **pestūla* ar justifica evoluția sub forma cuvântului proparoxiton *păștură*.

III. 4. Dacorom. *păștură*¹, *păștură*² și arom. *păștură*, elemente de substrat?

Giuglea, în RF II, pp. 56–57, din anul 1928, discută dacorom. *păștură* „năframă, pânzătură” în același context cu dacorom. *spas*, *răspas* „întinsura pânzei” și arom. *spease* „(pânză pentru) scutece”, din terminologia țesutului, considerând toate aceste cuvinte elemente străvechi în limba română, anterioare influenței slave, alături de anumiți termeni relevanți și totodată revelatori din domeniul păstoritului.

Giuglea combate totodată etimologia propusă de Pascu și adoptată ca probabilă de Tiktin pentru *păștură*¹, anume lat. **pestula* (< *pestis* „ciumă”), considerând-o inadecvată doar în baza înțelesului dedus din citatul deja menționat din Săghinescu, *Vocabular românesc* 30b (care ilustrează sensul cuvântului prezentat în TDRG, „Exkremente der von der Ruhr befallenen Biene...”) și invocând drept argument aspectul de pânză al materiei care formează păstura,

¹³ Distincția dintre valorile acestui sufix cel mai adesea nu este netă, de multe ori valorile de nume de acțiune și de rezultat al acțiunii se întrepătrund. Pe de altă parte, sufixul *-(t)ură* se menține și ulterior ca unul dintre sufixele cele mai productive în limba română veche, productivitatea lui manifestându-se atât prin numărul mare de derivate, cât și prin valorile variate pe care le au acestea, cf. FORM. CUV. (XVI–XVIII) 206.

¹⁴ După cum am arătat deja, în majoritatea surselor lexicografice citate (cea dintâi fiind chiar LB) și chiar în unele surse literare, precum ECONOMIA 178 (text în care sunt notate accentele, de obicei în mod consecvent și corect), cuvântul *păștură* este accentuat pe silaba antepenultimă.

semantismul „apicol” părăndu-i totuși puțin cunoscut. Alături de această motivare semantică contextuală, care nu ni se pare suficient de convingătoare, el oferă ca explicație etimologică a dacorom. *păstură* „năframă, pânzătură” termenul **păs(ă)tură*, format ca și *pânzătură* (pe care, după cum se înțelege, l-ar fi luat în considerare ca etimon, dacă aceasta nu ar fi implicat o reducere fonetică prea mare). Explicația semantică și etimologică dată de Giuglea sugerează, așadar, o filiație între dacorom. *păstură*¹ „tip de polen” și dacorom. *păstură*² „tip de pânză”.

Philippide, în *Originea românilor*, II, 727 consideră dacorom. *păstură* și arom. *păstură* (acesta din urmă, cu variantele *prăstură*, *plăstură*) de origine obscură, reluând totuși trimiterea la alb. *bustură*, „was sich im Magen der Wiederkäuer befindet”, făcută de Th. Capidan (DR II, 477) după Meyer, *Alb.* V, 71. Capidan afirmă (*loc. cit.*) caracterul incert al etimologiei cuvântului dacoromân *păstură* din pricina impedimentului semantic, pledând totuși pentru ideea originii comune a termenilor din aromână și albaneză¹⁵.

H. Mihăescu (*La romanité*, pp. 313–314) înscrie dacorom. *păstură* „serviette pour envelopper les aliments” (așadar, *păstură*² „pânză”) și arom. *plăstură* „le ventre avec tout ce qui s’y trouve” în categoria „des mots roumains qui se retrouvent en illyrien et en albanais (v. alb. *bushurë*¹⁶)” și care sunt, prin urmare, „d’origine certaine ou fort probable daco-mésienne”. Autorul nu face aici însă nicio referire la dacorom. *păstură*¹ „tip de polen”.

IV. Concluzii

În concluzie, putem constata, în pofida relativei vechimi a cuvântului dacorom. *păstură*¹ „tip de polen” și a încadrărilor lui timpurii, dar și a celor mai recente, în categoria cuvintelor moștenite din limba latină, absența certitudinii cu privire la proveniența acestuia (dacă nu chiar și a arom. *păstură*) din lat. *pastura*. Incertitudinea s-ar întemeia atât pe dificultățile formale (de accentuare, în cazul termenului din dacoromână), cât mai ales pe cele semantice, absente în cazul

¹⁵ Cu toate acestea, identitatea de structura a secvenței finale (alb. *-ure*, *-ura*/ rom. *-ura*) nu este un argument de vechime, corespondența trebuind să fie alb. *-ulle*/ rom. *-ura*. În plus, potrivit lui Eqrem Çabej, *Studime etimologjike në fushë të shqipës*, II, A-B, Tirana, 1976, p. 392, 542 (traducerea în franceză), cuvântul *busturë* f. „ceea ce se găsește în stomacul ruminantelor” («matières qui se trouvent dans l’estomac des ruminants»), din lexicul graiurilor albaneze din Grecia, dat de G. Meyer, *Albanesische Studien*, V, p. 71, dar rămas la acesta fără explicație etimologică, ar fi un împrumut din venețiană: *pastura* „pășune (locul de pășunat), pășunare (actul în sine)”, cu închiderea lui *-a-* la *-u-* prin faza *-ë-* (fază presupusă, nu atestată), surda inițială din italiană devenind în albaneză sonoră.

¹⁶ Varianta cu *-sh-*, menționată de H. Mihăescu, *loc. cit.*, aproape sigur nu există, potrivit unei comunicări personale recente puse la dispoziția noastră de către colega noastră specialistă în albanologie, Cătălina Vătășescu, pentru că *s > sh* este o evoluție care nu mai avea loc la data împrumutului din venețiană, aspect care ar putea fi considerat un alt argument împotriva originii comune a termenilor din dacoromână, aromână și respectiv albaneză.

termenilor corespunzători din limbile romanice, dar posibil a fi, totuși, depășite, prin dubla raportare a trăsăturii semantice pertinente (a semului) „hrană”, la albine, respectiv la vite, în cadrul unei evoluții de sens paralele.

În situația, demnă de a fi luată în considerare, în care *păstură* din dacoromână și din aromână ar avea, într-adevăr, aceeași origine, considerăm că etimonul comun care le-ar explica cel mai bine semantismul, din punctul de vedere al semului „element rezidual nociv”, este cel propus de Pascu și considerat ca fiind probabil de către Tiktin, și anume lat. **pestūla* (< *pestis*), în pofida impedimentului reprezentat de poziția accentului pe silaba penultimă în formele din aromână. Pe de altă parte, același etimon ar putea justifica semantic, din punctul de vedere al semului „materie reziduală cu aspect de pânză”, deși nu într-un mod convingător, legătura cu dacorom. *păstură*² „tip de pânză”.

Nu poate fi exclusă, desigur, nici ipoteza în care dacorom. *păstură*¹ „tip de polen”, dacorom. *păstură*² „tip de pânză” și arom. *păstură* ar avea origini diferite.

Din perspectiva unei abordări panromanice, etimonul lat. *pastura* pare totuși a fi continuat cel mai probabil, în opinia noastră, de arom. *păstură*, evoluție justificată atât fonetic, cât și semantic.

BIBLIOGRAFIE¹⁷

- Alonso, Martín = Alonso, Martín, *Enciclopedia del idioma. Diccionario histórico y moderno de la lengua española (siglos XII al XX) etimológico, tecnológico, regional e hispanoamericano*, tomo III, N–Z, Aguilar, Madrid, 1958.
- Apicultura = *Apicultura. Manualul cursantului*. Ediția I. Editura Crepuscul, București, 2012.
- Bara, 2004 = Bara, Mariana *Le lexique latin hérité en aroumain dans une perspective romane*, Lincom Europa, München, 2004.
- Barcianu, D. = Sab. Pop.-Barcianu [= Barcianu, Sava Popovici], *Dicționar român-german și german-român*. În două părți. *Wörterbuch der rumänischen und deutschen Sprache*. Zwei Theile. Sibiu, Institut tipografic, Societate pe acții. Hermannstadt. Typographische Anstalt, Aktiengesellschaft, 1886, 704 p.
- Bloch – Wartburg¹⁰ = Bloch, Oscar, WARTBURG, Walther von, *Dictionnaire étymologique de la langue française*, Presses Universitaires de France, Paris, 1932¹; 1994¹⁰.
- Brâncuș, 2004 = Brâncuș, Grigore, *Istoria cuvintelor. Unitate de limbă și cultură românească*, Editura Fundației *România de mâine*, ediția a II-a, București, 2004.
- Capidan = Capidan, Theodor, *Raporturile albano-române*, în *Dacoromania*, Anul II, p. 477, 1921–1922.
- Corominas/ Pascual³ = Corominas, Joan, Pascual, José A., *Diccionario crítico etimológico castellano e hispánico*, ME-RE, volumen IV, Editorial Gredos, Madrid, 1993.

¹⁷ Nu includem în lista bibliografică a articolului de față, din economie de spațiu, lucrările preluate de bibliografia actualizată a DLR: serie nouă Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, București, Tomul I, Partea a 3-a, Litera D, D-Deînmulțit, ale căror sigle le-am reprodus întocmai.

- Cortelazzo/Zolli¹ = Cortelazzo, Manlio, ZOLLI, Paolo, *Dizionario etimologico della lingua italiana*, 4/ O-R, Nicola Zanichelli Editore, Bologna, 1985–1992.
- Dalamestra = Dalamestra, I., *Dicționar macedo-român*, București, 1906.
- DDA = Papahagi, Tache, *Dicționarul dialectului aromân – general și etimologic. Dictionnaire aroumain – général et étymologique*, București, 1963; 1974.
- D. ENC. = *Dicționar enciclopedic*. [Vol.] I–VII. București, Editura Enciclopedică. I: A–C, 1993; II: D–G, 1996; III: H–K, 2000; IV: L–N, 2001; V: O–Q, 2004; VI: R–Ș, 2006; VII: T–Z, 2009.
- DEX² – 2009 = *Dicționarul explicativ al limbii române*. Ediția a II-a, revăzută și adăugită. [Tiraj nou] București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2009.
- DEX² – 2012 = *Dicționarul explicativ al limbii române*. Ediția a II-a, revăzută și adăugită. [Tiraj nou] București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2012.
- DGR = *Dicționar german-român*, ed. a III-a revizuită și îmbogățită, Editura Univers Enciclopedic, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, București, 2007.
- DGDS = *Dicționarul graiurilor dacoromâne sudice*. Ion Ionică, Maria Marin, Anca Marinescu, Iulia Mărgărit, Teofil Teaha. Coordonator Maria Marin. Vol. I–III. București, Editura Academiei Române. I: Literele A–C, 2009, 347 p.; II: Literele D–O, 2010, 399 p.; III: Literele P–Z, 2011, 457 p.
- Ernout/Meillet⁴ = Ernout, Alfred, Meillet, Antoine, *Dictionnaire étymologique de la langue latine. Histoire des mots*, 1959⁴ [1932¹], Klincksieck, Paris.
- FORM. CUV. (XVI–XVIII) = *Formarea cuvintelor în limba română din secolele al XVI-lea – al XVIII-lea*. Coordonator Magdalena Popescu-Marin. Colectivul de elaborare: Eugenia Contraș, Cristina Gherman, Finuța Hasan, Rodica Ocheșanu, Magdalena Popescu-Marin. București, Editura Academiei Române, 2007, 412 p.
- FEW = *Französisches Etymologisches Wörterbuch. Eine darstellung des galloromanischen sprachschatzes...* von Walther v. Wartburg, 7. Band, N-Pas, 1955, Basel- R. G. Zbinden & Co.
- Giuglea, 1928 = Giuglea, G., „Elemente străvechi în limba română”, *Revista filologică*, II, p. 49–65, 1928.
- Graur, 1937 = Graur, Alexandru, „Corrections roumaines au REW”, *Bulletin linguistique* 5, p. 80–124, 1937.
- Machado³ = Machado, José Pedro, *Diccionario etimológico da lingua portuguesa*, 3-e edição, quarto volume, M–P, 1952–1977.
- Mărgărit, 2009 = Mărgărit, Iulia, *Vocabularul graiurilor muntenești actuale*, Editura Academiei Române, București, 2009.
- Meyer-Lübke, W. = Meyer-Lübke, W., *Romanisches etymologisches Wörterbuch. Dritte Auflage*. Heidelberg, 1935 [REW³]
- Mihăescu, 1933 = Mihăescu, Haralambie, *La Romanité dans le Sud-Est de l'Europe*, București, Editura Academiei Române, 1993.
- Mihăileanu, 1901 = Mihăileanu, Ștefan, *Dicționar macedo-român*, București, 1901.
- Niculiță-Voronca, 1998 = Niculiță-Voronca, Elena, *Datinele și credințele poporului român adunate și așezate în ordine mitologică*, I, ediție îngrijită și introducere de Iordan Datcu, Editura Saeculum I. O., București, 1998 (Cernăuți, 1903¹).
- Papahagi, P., 1905 = Papahagi, Pericle, *Basme aromâne și glosar*, Edițiunea Academiei Române, București, 1905.
- Papahagi, P., 1907 = Papahagi, Pericle, *Notițe etimologice*, 1907.
- Pascu, 1910 = Pascu, Dr. G., *Etimologii românești*. Iași, 1910.
- Pascu, 1916 = Pascu, Dr. G., *Sufixe românești*. Edițiunea Academiei Române, București,

1916.
 Pascu, 1920 = Pascu, Dr. G., *Beiträge zur geschichte der rumänischen Philologie*, Leipzig, 1920.
 Pascu, 1925 = Pascu, G., *Dictionnaire étymologique macédo-roumain*, I. *Les éléments latins et romans*, Iași, Cultura Națională, 1925.
 Pușcariu, 1927 = Pușcariu, Sextil, *Etimologii*, în *Dacoromania*, Anul IV, partea a 2-a, p. 719, 1927.
 Pușcariu, *Îns. Et. Wb.* = Pușcariu, Sextil, *Însemnările autorului de pe exemplarul propriu de lucru din Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache I. Das lateinische Element, mit Berücksichtigung aller romanischen Sprachen*, Heidelberg, Winter, 1905. Introducerea și stabilirea textului de Dan Slușanschi. București, Editura Universității din București, 1995.
 Sala, 1988 = Sala, Marius (coord.), *Vocabularul reprezentativ al limbilor romanice*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1988.
 Teaha, 2010 = Teaha, Teofil, *Din lexicul latin moștenit în graiurile românești actuale*, în *Lucrările celui de-al XIV-lea Simpozion Internațional de Dialectologie* (Cluj-Napoca, 16–17 septembrie 2010), 2010, pp. 379–397.

SURSE ELECTRONICE

www.proapicultura.ro

www.icdapicultura.ro

ÉTUDE SUR LES DACOROM. AROUM. PĂSTURĂ. PROBLÈMES
 SÉMANTICO-LEXICAUX ET ÉTYMOLOGIQUES

(Résumé)

Le sémantisme ainsi que l'étymologie des dacorom. aroum. *păstură* impliquent des difficultés que nous nous proposons à éclaircir dans cette recherche pour offrir également une solution probable d'interprétation de ceux lexèmes. En dépit de l'ancienneté du terme dacoroumain *păstură*¹ „type de pollen” (attesté depuis environ 1650), des nombreuses et fortes „traces romanes” du lat. *pastura* et en dépit des opinions même récentes des etymologistes roumains, nous mettons en doute son origine héritée du lat. *pastūra*. L'incertitude se base tant sur les difficultés formelles (d'accentuation dans le cas du dacoroumain *păstură*¹ „type de pollen”) que sémantiques, absentes dans le cas des termes romanes „correspondants”. D'une part, si dacorom. *păstură*¹ „pollen” et l'aroum. *păstură* „nourriture digérée qui se trouve dans le ventre d'une bête” avaient la même origine, nous considérons comme plus probable l'étymon latin **pestūla* (< *pestis*), qui expliquerait mieux leur sémantisme. D'autre part, le même étymon pourrait justifier sémantiquement, quoique pas dans une manière fort convaincante, sa liaison avec dacorom. *păstură*² „toile”.

Cuvinte-cheie: analiză semantică-lexicală, etimologie, apicultură, dacorom. *păstură*¹ „pollen”, dacorom. *păstură*² „pânză”, aroum. *păstură*, lat. *pastūra*, lat. **pestūla*.

Mots-clés: analyse sémantico-lexicale, étymologie, apiculture, dacorom. *păstură*¹ „pollen”, dacorom. *păstură*² „toile”, aroum. *păstură*, lat. *pastūra*, lat. **pestūla*.

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”
 al Academiei Române, București, Calea 13 Septembrie nr. 13
 r_nedea@yahoo.com